

Usposabljanje BTSF: Izbruhi škodljivih organizmov – načrti izrednih ukrepov za prednostne škodljive organizme, Bratislava, oktober 2023

Simon ZIDAR^{1*}, Eva GROZNIK¹

V Sloveniji poleg nacionalnega Zakona o zdravstvenem varstvu rastlin (ZZVR-1) skrb in ukrepe za zdravje rastlin določa tudi evropska zakonodaja z Uredbo (EU) 2016/2031 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin (sprejeta 14. 12. 2019), ki temelji na preventivnem ravnanju, zgodnji zaznavi novih škodljivih organizmov in hitremu ukrepanju z izkoreninjanjem ter zagotavljanju varne trgovine z rastlinami in rastlinskimi proizvodi. Uredba naslavlja karantenske škodljive organizme, pod katere trenutno spada tudi 20 prednostnih škodljivih organizmov, ki so prepoznani kot potencialno največja grožnja za gospodarstvo, okolje in/ali družbo. Države članice naj bi svoje napore ciljno usmerjale v ukrepe za zaščito pred temi organizmi in njihovim negativnim vplivom na kmetijsko proizvodnjo ali okolje. Uredba zanje poleg rednega spremljanja s programi preiskav predvideva tudi pripravo načrtov izrednih ukrepov, izvedbo simulacijskih vaj za primer najdbe, pripravo akcijskih načrtov hitrega odzivanja ter ozaveščanje javnosti.

Načrte izrednih ukrepov pripravlja vsaka država članica za svoje specifične razmere in so lahko sestavljeni iz splošnega dela, ki je enak za vse škodljive organizme, in specifičnega dela, vezanega na posamezen organizem. Načrt izrednih ukrepov predvideva korake in vpletene institucije v hitro odzivanje ob najdbi prednostnega škodljivega organizma. S predhodno pripravo načrtov izrednih ukrepov je omogočen hitrejši in bolj koordiniran odziv ob najdbi škodljivega organizma, omogočena je pravočasna predhodna izbira najustreznejše možnosti za izvedbo ter ponujena priložnost za prepoznavo pomanjkljivosti v ureditvi sosledja dogodkov izvedbe. Po Uredbi naj bi vse države članice načrte izrednih ukrepov sprejele že do 31. 8. 2023, prav tako pa jih morajo redno preverjati in posodabljati.

V pomoč pri pripravi načrtov izrednih ukrepov je EU-iniciativa usposabljanj BTSF - Better Training for Safer Food v svoj program v letu 2023 umestila tudi usposabljanje z naslovom "Izbruhi škodljivih organizmov – načrti izrednih ukrepov za prednostne škodljive organizme", da bi državam članicam olajšala pripravo načrtov izrednih ukrepov, omogočila izmenjavo znanj in izkušenj med državami ter okrepila možnost mreženja, povezovanja in izmenjave dobrih praks med državami. Sedma seja usposabljanja o načrtih izrednih ukrepov je bila organizirana v Bratislavi na Slovaškem med 17. in 20. oktobrom 2023. Na usposabljanju je sodelovalo 25 udeležencev iz 11 držav, od tega smo s Slovenijo predstavljali štirje udeleženci, in sicer avtorja prispevka iz

Gozdarskega inštituta Slovenije ter dva predstavnika Kmetijskega inštituta Slovenije.

Slika 1: Skupinska slika udeležencev izobraževanja BTSF v Bratislavi oktobra 2023 (foto: BTSF, AENOR)

Usposabljanje so vodili izkušeni tutorji, ki so vodili posamezne sklope predavanj, dela v skupinah in razprav na temo predstavljene vsebine. Tekom štiridnevnega usposabljanja smo se seznanili z Uredbo EU 2016/2031, s poudarkom na členih, ki naslavlja načrte izrednih ukrepov in simulacijske vaje. Obravnavali smo način prioritizacije škodljivih organizmov, za katere države prednostno pripravijo načrt izrednih ukrepov. Osredotočili smo se na strukturo in delitev odgovornosti ter organiziranost deležnikov ob kriznih dogodkih ter na pomembnost komunikacije med deležniki in javnostjo. Razpravljali smo o pomanjkljivostih in šibkih točkah, s katerimi se srečujejo posamezne države članice pri pripravi načrtov izrednih ukrepov.

Slika 2: Simulacijska vaja z delom v skupinah (foto: Simon Zidar)

¹ Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana; *simon.zidar@gozdis.si

Velik pomen pri dobri pripravljenosti na prihod karantenskih škodljivih organizmov je tudi izvedba simulacijskih vaj, v katerih s čim bolj realno namišljeno situacijo preverjamo in ocenjujemo pripravljenost in izvedbo ukrepov skladno z načrtom izrednih ukrepov. Države članice so obvezane izvajati simulacijske vaje, ki lahko potekajo kot kabinetne vaje, kot vaje posameznih veščin, funkcionalne interaktivne vaje ali simulacijske vaje, v katerih čim realneje simuliramo celoten potek dogodkov.

Slika 3: Med simulacijsko vajo je vsak udeleženec privzel svojo vlogo v skupini za obvladovanje izrednih razmer – Simon kot vodja komunikacije podaja izjavo za namišljen lokalni radio, ki je poročal o najdbi kitajskega kozlička (foto: Anita Benko Beloglavec)

Slika 4: Psička Asta je skupaj z vodnikom Danielom Morowitzem (Nemčija) prikazala delo sledilnega psa, izšolanega za iskanje kitajskega kozlička (foto: Simon Zidar)

Zadnji del usposabljanja je bil namenjen kabinetni simulacijski vaji, kjer smo se združili v skupine in vsakemu udeležencu je bila dodeljena določena vloga v ekipi za obvladovanje izrednih razmer (npr. vodja diagnostičnega laboratorija, komunikator, vodilni strokovnjak iz varstva rastlin, ...). Nato smo odigrali odziv na namišljeno najdbo kitajskega kozlička v parku Tivoli v Ljubljani. Simulacija je bila zamišljena s stalno prihajajočimi novimi informacijami, ki so bile povzete po realnih izkušnjah že znanih izbruhov v EU in trajale od prvega dneva po najdbi do nekaj mesecev po potrditvi najdbe. Udeleženci smo morali premišljeno izbirati nadaljnje korake ukrepanja, predvideti sredstva, možne

kritične točke, določiti sosledje glede na načrt izrednih ukrepov in svoje predloge ustrezno in realno komunicirati s tutorji, ki so predstavljali različne funkcije, npr. ministrico za okolje in gozdarstvo, novinarko in vodjo zavoda za gozdove. Velik poudarek je bil namenjen korektni in pravočasni komunikaciji tako z nadarjenimi, kot s splošno javnostjo in deležniki.

Usposabljanje na temo načrtov izrednih ukrepov v Bratislavi je pripomoglo k boljšem poznavanju kritičnih točk pri organiziranju in izvedbi tako simulacijskih vaj kot tudi pripravi in strukturiranju načrtov izrednih ukrepov ob izbruhu prednostnih škodljivih organizmov. Ključnega pomena je predvsem skupinsko delo, jasna strukturiranost in delitev nalog ter tudi izmenjava informacij med državami članicami, sodelovanje s strokovnjaki na različnih področjih varstva rastlin in podpora strokovnjakov iz drugih področji z izkušnjami priprave in izvedbe načrtov izrednih ukrepov (npr. veterine). Praktična izvedba simulacijske vaje na usposabljanju je opogumila in opremila predstavnike držav članic s praktičnimi napotki, da bodo lahko samostojno ali v sodelovanju s kolegi simulacijske vaje izvedli tudi v domači državi.

Slika 5: Slovenska ekipa usposabljanja pred najbolj slavnim kipom Bratislave; od desne proti levi: dr. Barbara Gerič Stare (Kmetijski inštitut Slovenije), Anita Benko Beloglavec (inštruktorica in koordinatorica usposabljanja), dr. Saša Širca (Kmetijski inštitut Slovenije), Eva Groznik in Simon Zidar (Gozdarski inštitut Slovenije) (foto: Anita Benko Beloglavec)

V primerjavi z ostalimi državami imamo v Sloveniji že dobro pripravljene načrte izrednih ukrepov. Izdelani so splošni del načrta izrednih ukrepov "Splošni načrt izrednih ukrepov ob izbruhu karantenskega škodljivega organizma rastlin" in posebni deli načrtov izrednih ukrepov za osem prednostnih karantenskih škodljivih organizmov, in sicer brezovega krasnika (*Agrilus anxius*), jesenovega krasnika (*Agrilus planipennis*), azijskega kozlička (*Anoplophora glabripennis*), kitajskega kozlička (*Anoplophora chinensis*), rdečevratega kozlička (*Aromia bungii*), sibirsko svileno koklijo (*Dendrolimus sibiricus*), japonskega hrošča (*Popillia japonica*) in bakterijo *Xylella fastidiosa*. Vsi načrti izrednih ukrepov so dostopni na: <https://www.gov.si/teme/ukrepi-varstva-pred-skodljivimi-organizmi-rastlin/>. Poleg tega smo v Sloveniji že izvedli tudi prvo simulacijsko vajo na primeru jesenovega krasnika (*A. planipennis*), in sicer leta

2020 v okviru projekta CRP "Razvoj organizacijske in tehnične podpore za učinkovito ukrepanje ob izbruhih gozdu škodljivih organizmov" (<http://ukrepanje.gozdis.si/>).

Zahvala

Usposabljanja BTSF sva se avtorja prispevka udeležila v okviru strokovnih nalog s področja zdravstvenega varstva rastlin (UVHVVR).

Viri

Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin (ZZVR-1) (Uradni list RS, št. 62/07 – uradno prečiščeno besedilo, 36/10, 40/14 – ZIN-B in 21/18 – ZNOrg)

Uredba (EU) 2016/2031 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin, spremembi uredb (EU) št. 228/2013, (EU) št. 652/2014 in (EU) št. 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi direktiv Sveta 69/464/EGS, 74/647/EGS, 93/85/EGS, 98/57/ES, 2000/29/ES, 2006/91/ES in 2007/33/ES